

مسکن و محیط زیست

شماره

۱۶۰ ◆ زمستان ۹۶ ◆

بررسی نقش تزیینات در ارتقای کیفیت فضایی خانه‌های سنتی یزد" براساس مطالعه موردى خانه شفیع پور یزد"

حسین مهدوی‌پور **، علی اکبر شریفی مهرجردی * **، مریم اسلامی نصرت‌آبادی *

1391/11/01

تاریخ دریافت مقاله:

1396/02/26

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

پکی از عناصر کیفیت‌دهنده به فضاهای سکونتی در دوره‌های مختلف تزیینات بوده، که به اشکال متفاوتی تجلی یافته است. معماری در ادوار گوناگون محملی جهت حضور هنرهای گوناگونی مانند خوشنویسی، گچبری، آینه‌کاری، نقاشی و ... بوده است. این هنرها نقش مهمی در کیفیت‌دهی به فضای های مسکونی داشته‌اند. بر این اساس است که امروزه آثار بسیاری از هنرمندان بنام کشور در بدنۀ بنای تاریخی به یادگار مانده است. امروزه رویکردهای مختلف معماری و تزیینات باعث جدا شدن این هنرها شده و درنتیجه نقش هرکدام از آن‌ها در کیفیت‌دهی به فضا از یکدیگر تفکیک و کمزنگ گردیده است. در این رابطه سوالی که مطرح می‌شود این است که تزیینات در گذشته چه نقشی در کیفیت‌دهی به فضاهای سکونتی ایفا می‌نموده است؟ و پیرو این سوال، سوال دیگری مطرح است که آیا می‌توان رابطه‌ای بین تزیینات و معماری جستجو کرد؟

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش توصیفی، تحلیلی و پیمایشی با بررسی جایگاه تزیینات در یک مصدق معماری گذشته تلاش دارد رابطه تزیینات و کیفیت فضای معماری را شناخته و معرفی نماید. این امر مهم با مطالعه میدانی و در نظر گرفتن خانه شفیع پور یزد به عنوان یک مصدق ارزشمند، به مطالعه نقش تزیینات به خصوص نقاشی در کیفیت فضاهای و شیوه حضور این هنرها در فضاهای مختلف آن پرداخته و در ادامه با بررسی تزیینات موجود در فضاهای این خانه به دسته‌بندی انواع تزیینات به کار رفته در آن و توصیف هر کدام می‌پردازد.

پژوهش حاضر یک نظام از شکل مواجه شدن با تزیینات جهت طراحی فضا را بیان کرده و جایگاه تزیینات در فضای معماری را تبیین می‌کند. نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که تزیینات در کیفیت فضای معماری نقش مهمی داشته که مهمترین نقش آن بالا بردن صفات کیفی فضاست. همچنین دارای مولفه‌های مهمی است که در مسیر فرایند طراحی معماری جهت خوانایی و هویت‌دهی به فضاهای نقش اساسی دارند و طراحان باید به نوع تزیینات و میزان آن متناسب با فضا توجه نمایند. امید است نتایج حاصل از این مقاله مورد استفاده طراحان و هنرمندان قرار گیرد.

واژگان کلیدی: تزیینات، کیفیت، فضای سکونتی، ادراک فضایی، خانه شفیع پور یزد.

* استادیار، عضو هیئت علمی دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، ایران.

** استادیار، عضو هیئت علمی دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، ایران.

*** کارشناس ارشد معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، ایران. maryam.eslami.n@gmail.com

در گذشته هنر به عنوان تأمین کننده نیازهای روانی و «حس زیبایی» (رید، ۱۳۸۶: ۲) انسان در محیط زندگی وی وارد می‌شده است. در دوران مدرن تزیین از معماری جدا شده و هنرهای مختلف از همدیگر تفکیک شده‌اند. تا آنجا که تزییناتی مانند نقاشی به صورت تابلو یا پرده‌های مستقل از کالبد معماری مطرح می‌شوند. لذا زمینه لازم جهت حضور اثر هنری در معماری مهیا نیست.

مشاهده آثار گذشته معماری در سرزمین‌های مختلف نشان می‌دهد که معماری در گذشته با هنرهای بسیاری آمیخته و ترکیب می‌شده است، به‌طوری‌که بناهای گذشته مجموعه‌ای از شاهکارهای هنری می‌باشند. در سبک‌های مختلف معماری مثلً باروک یا آرت‌نوو عناصر تزیینی و ساختاری در یکدیگر ذوب شده‌بودند. حتی عناصر سازه‌ای به ترتیبی تغییر فرم یافته بودند که علاوه بر حفظ عملکرد فیزیکی خود نقش عنصر تزیینی را نیز ایفا می‌نمودند (گروتر، ۱۳۸۶: ۵۰۷-۵۰۸). تزیینات در ایران نیز پرکاربرد بوده است. بناهای مهم همه اعصار در ایران اغلب به رنگ، نقاشی‌های دیواری، گچبری‌های برجسته یا طرح‌های بدیع آجرچینی و کاشی‌کاری مزین هستند و ارتباط نزدیک و متقابلی بین همه هنرهای ایران با یکدیگر وجود دارد (پوپ، ۱۳۸۲: ۱۳۲-۱۳۳). پیشینیان ما بدنه مساجد جامع، کلیساها، کاخ‌ها و خانه‌های خود را با هنرهای متنوع تزیین می‌کردند و هنرمندان در خدمت طراحی فضا بوده‌اند. در این گونه فضاهای وحدت هنرها دیده می‌شود. با توجه به این تفاوت‌ها بین رابطه معماری و هنر در گذشته و امروز، و برای جوابگویی به سوالاتی مانند: «آیا تزیینات در کیفیت فضاهای سکونتی نقشی داشته‌اند؟» نگارندگان با استفاده از روش تحقیقی که در ادامه شرح

داده می‌شود به بررسی نقش در کیفیت فضاهای مسکونی می‌پردازند.

چارچوب تحقیق

هدف این مقاله، ارزیابی نقش تزیینات به‌خصوص نقاشی دیواری در کیفیت‌بخشی به فضاهای سکونتی می‌باشد. در این رابطه سوالاتی مطرح می‌شود از جمله اینکه، آیا تزیینات در کیفیت فضا نقشی داشته‌اند؟ و یا، نظام حضور آثار تزیینی در معماری چگونه بوده است؟ برای پاسخ به این دست سوالات نگارندگان ابتدا با مطالعات کتابخانه‌ای جایگاه تزیینات در معماری دیروز و امروز را تبیین نموده و سپس با روش توصیفی به مطالعه یک اثر پرداخته که در آن رابطه تزیینات و کیفیت فضا مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

در ادامه برای پاسخ‌گویی به سوالاتی مانند «آیا نظام یا سازمانی جهت حضور تزییناتی همانند نقاشی در فضای معماری وجود دارد؟» و «تزیینات چه نقشی در کیفیت فضای معماری داشته است؟» نگارندگان با انجام مطالعات میدانی به روش مشاهده، مصاحبه و تهیه پرسشنامه به بررسی رابطه تزیینات و فضای معماری می‌پردازند. بدین منظور با نظر گرفتن خانه شفیع پور یزد به عنوان نمونه موردی به تحلیل تزیینات معماری این خانه می‌پردازد، تا بتواند یک دسته‌بندی کلی از شکل حضور تزیینات در فضاهای آنرا ارائه بدهد و جایگاه، حضور تزیینات در فضاهای آنرا ارائه بدهد و جایگاه، شکل و شیوه حضور تزیینات در فضای معماری این خانه را تعیین کند. پس از تعیین این جایگاه برای ارزیابی کارکرد تزیینات در کیفیت‌دهی به فضای معماری، پرسشنامه‌هایی تهیه شده و در اختیار مخاطبین معماری قرار می‌گیرد. در گام بعدی نتایج حاصل از این پرسشنامه‌ها تحلیل شده و در قالب جداول و نمودارها ارائه می‌شود. لازم به توضیح است که در مرحله بعدی تحقیق باید یافته‌های آنرا در نمونه‌های

عکس العمل منفی در برابر کلیه «عناصر تزیینی کاربردی» در قرن بیستم گردید» (کالینز، ۱۳۷۵: ۱۵۰).

به عبارتی «در سال‌های گذر از سده نوزدهم به سده بیستم، نظریه‌های «کارکردگرایی» هرگونه ارائه‌بندی را مردود شمردند. اما آموزه نفی پیرایه‌های زیستی و پاپشاری بر زیبایی سادگی اشیا بیش از دهه ۱۹۳۰ نپایید. سپس موجی از گرایش به روکوکو و هنر عصر ملکه ویکتوریا برخاست ولی مفهوم پیشین هنر کاربردی که بنابر آن می‌توان طرح بد یا عادی را به مدد ارائه‌بندی پذیرفتی کرد، دیگر احیا نشد» (پاکباز، ۱۳۸۹: ۶۵۶).

تزیینات امروزه به طور مجزا از کالبد معماری مطرح می‌شوند و نقش آن‌ها با گذر زمان از هنر کاربردی به هنری تجربیدی تغییر یافته‌است و هرکدام از هنرها هویتی مستقل پیدا کرده‌اند. «تزیین می‌تواند کمایش چیزی مستقل باشد: یک مجسمه-حدائق امروزه- مثل یک قطعه مبل در جایی قرارداده می‌شود در حالی که نقوش کاملاً به بنا متصل هستند» (گروتر، ۱۳۸۶: ۵۰۷). شاید بتوان گفت امروزه تزیینات نقش خود را از عنصری ثابت و هویت‌دهنده به فضا از دست داده و به هنری انتزاعی و متناسب گالری‌ها تبدیل گردیده است. این موضوع در رابطه با فرش هم در حال اتفاق است که فرش نقش خود را از عنصری که مهمان دائم فضاهای مسکونی بوده است به تابلوفرش‌هایی می‌دهد که از فضاهای سکونتی جدا می‌گردد. این امر باعث گردیده است که تزیینات امروزه نتوانند شکوه و پویایی گذشته را داشته باشند.

جایگاه تزیینات در معماری گذشته

معماری گذشته، مجموعه‌ای از برآیند دوره‌های مختلف است. ذکر و بررسی تمامی این ادوار در این مقاله نمی‌گنجد. اما تصوری که ما از معماری گذشته داریم از آخرین دوره‌ها به دست ما رسیده است. یکی از آخرین

دیگری مورد ارزیابی قرار داد تا اعتبار بیرونی آن اثبات و تأیید گردد.

جایگاه تزیینات در معماری امروز

دیرزمانی از زمان معمارانی که هم مجسمه‌ساز بودند هم نقاش و پیکرتراش نمی‌گذرد. میکل آنث، داوینچی و در دوران مدرن لوکربوژیه از جمله این هنرمندان به شمار می‌آیند. اما تحولات دهه‌های اخیر باعث تغییرات عمیقی در رشته معماری گردید. همانطور که کالبد بناهای معماری از هنرهای مختلف خالی و تهی گردید، معماران هم از بسیاری از توانایی‌های هنری غافل ماندند. «در سال‌های قبل از ۱۷۵۰ نقاشی و مجسمه‌سازی به عنوان تزیینات معماری مطرح بودند، بدین ترتیب آن‌ها نقاشی و مجسمه را بخشی از محیط قلمداد می‌کردند و کارهای خود را بخشی از فعالیت‌هایی می‌دانستند که معماری، نقاشی و مجسمه‌سازی را باهم هماهنگ می‌کرد. امروزه، به سختی می‌توان نقاش یا مجسمه‌ساز تجربیدی را پیدا نمود که بهنگام خلق آثار خود، محیط خاص را مدنظر داشته باشد. (او تنها دیوار خالی یک گالری هنر را پیش خود تجسم می‌کند) و این جدایی نقاشی و مجسمه‌سازی تجربیدی از دیگر انواع نقاشی و مجسمه‌سازی از محیط است» (کالینز، ۱۳۷۵: ۳۵۵). حتی اگر ما جدایی معماری و تزیینات را به شدت کالینز قبول نداشته باشیم، لازم به ذکر است که تزیینات در گذشته رابطه بیشتری با معماری برقرار می‌کرده‌اند، در حالی که این رابطه در دوران مدرن کمتر شده است. علت این کمتر شدن را باید در قرن نوزدهم و بیستم جستجو کرد. «اشتباه تزیین‌کنندگان قرن نوزدهم در استفاده از عناصر ماشین‌ساز تزیینی نبود بلکه خطای آن‌ها در کاربرد آن‌ها به گونه‌ای سهل‌انگارانه و بی‌تفاوت بود و این همان علتی است که منجر به ابراز

دورانی که می‌توان تا حدودی رابطه تزیینات و معماری را به روشنی مشاهده کرد، دوران قاجار^۱ است. این دوره از نظر فرهنگی، اجتماعی و ... تأثیر زیادی بر دوره‌های پس از خود گذاشته است و از این جهت دوره‌ای قابل تأمل و بررسی محسوب می‌شود. در این بخش مروری اجمالی بر هنر و تزیینات دوره قاجار خواهیم داشت. هدف این بخش تاریخ نگاری نیست بلکه در صدد جستجوی رابطه‌های تزیینات و معماری می‌باشیم.

هنر دوره قاجار دارای سه ویژگی بنیادی است: جدایی فرهنگ ایرانی از سنت اسلامی، ورود عناصر هنر مردمی و عامیانه، وابستگی روزافزون به تأثیرات هنر غربی. هرچند هنر قاجار از نظر کیفی نسبت به ادوار پیشین در سطحی پایین‌تر قرار داشته و از نظر شکوه قابل مقایسه با آن‌ها نبود، با این وجود دارای هویتی کاملاً مستقل می‌باشد (اسکارچیا، ۱۳۸۴: ۳۵). وابستگی به غرب بر هنر دوره قاجار تأثیر گذاشت. «زیان ویژه آکادمی غربی در نتیجه پیوندهای تنگاتنگ با اروپا، با آگاهی و شناخت نو خواسته‌ای از سنت بومی تلفیق و ترکیب یافت و صحنه‌های روزمره نقاشی متأخر قاجار را که الهام اصیل مردمی و عامیانه خود را کاملاً از دست نداده بود، تحت تأثیر قرار داد» (اسکارچیا، ۱۳۸۴: ۴۸).

از جمله تزیینات به کار رفته در فضاهای داخلی معماری، نقاشی دیواری و گچبری است. این گونه تزیینات در معماری گذشته کاربرد زیادی داشته است.^۲ «قاجارها سنت درازآهنگ دیوارنگاری ایرانی را ادامه دادند» (فلور، چلکووسکی، اختیار، ۱۳۸۱: ۳۲). و در عمارت‌ها، کاخ‌ها و خانه‌های خود از این هنر ایرانی بهره بردند. «در دوره قاجار این نقوش تحت تأثیر فضای فرنگی مابی هم در صورت و ساختار ظاهری و هم در ساختار درونی دستخوش تغییر و تحول شدند، البته ریشه این تغییرات در صفویه است. در دوره قاجار،

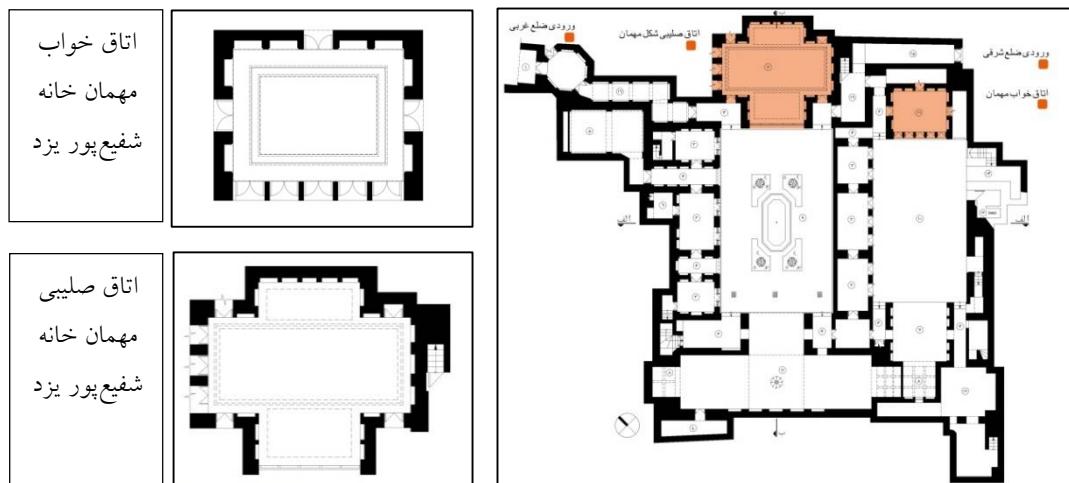
نقش‌مایه‌های گلدانی با محوریت عناصر طبیعت‌گرایانه‌ای چون انواع میوه‌ها، گل‌ها و یا حیوانات و پرندگان ترکیب اصلی است. در این نوع ترکیب‌بندی‌ها، حتی نقش‌های ختایی تجزیه و استحاله شده دوره صفوی مجدداً در هنر قاجار به حالات‌های طبیعت‌گرایانه نزدیک می‌شوند» (مکی‌نژاد، ۱۳۸۷: ۵۱-۵۰).

از دوره قاجار بنایی مانند عمارت شمس‌العماره، کاخ گلستان و خانه‌های مربوط به این دوره در شهرهای مختلف به عنوان آخرین نمونه‌های ارزشمند که نشان‌دهنده رابطه ترئینات و معماری است، به جای مانده‌اند، این نمونه‌ها انتهایی ترین الگوهایی هستند که به دست ما رسیده‌اند.

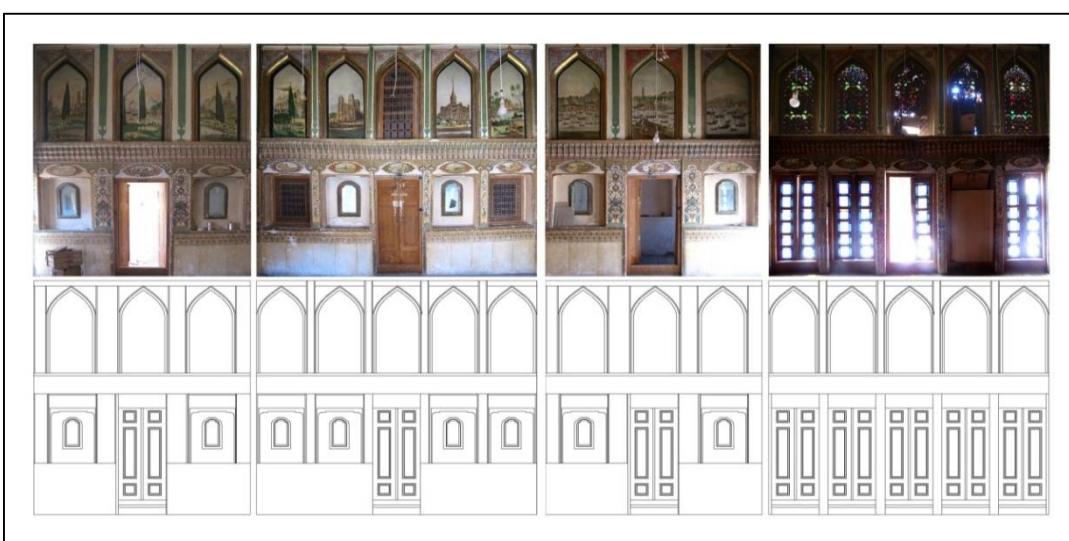
براساس مطالعات میدانی و با توجه به شباهت‌های خانه‌های مختلف دوران قاجار از جمله خانه شفیع‌پور، خانه مودت، خانه ملک‌التجار، کاخ گلستان و عمارت شمس‌العماره، ما می‌توانیم الگوی تقریباً مشابهی برای حضور تزیینات در فضاهای سکونتی این دوره تصور کنیم لذا براساس مطالعه یک نمونه تا حدی به کشف آن الگو نایل شویم. از این جهت خانه شفیع‌پور یزد که از خانه‌های متوسط و سالم است، انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفت. از ویژگی‌های دیگر این خانه، این است که این بنا در اختیار دانشکده معماری بوده و امکان حضور افراد بسیاری جهت تکمیل پرسشنامه و مراحل تحقیق را فراهم می‌نمود. خانه شفیع‌پور در محله تبریزیان، خیابان قیام، کوچه گلچینان واقع است. «بانی این خانه قاجاری، با قدمتی در حدود صد و پنجاه سال، میرزا شفیع (جد خاندان شفیع‌پور و برادر بانی خانه مرتاض)^۳ است» (حاجی قاسمی، ۱۳۷۸: ۷۴). این خانه «نزدیک به خانقاہ نعمت‌اللهی واقع است. بدنه اتاق‌ها گچبری و سقف آن‌ها (تقریباً به اسلوب محل خانقاہ نعمت‌اللهی) نقاشی شده و درها و پنجره‌ها مشبك و با شیشه رنگی است» (افشار،

تزیینات گیاهی و حیوانات پوشیده شده است. همچنین در ضلع شمالی حیاط دیگر «اتاق صلیبی شکل مهمان» واقع می‌باشد که این اتاق نیز آکده از تزیینات است (تصویر شماره ۳).

در مقاله حاضر تزیینات این دو اتاق مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند. در ادامه دسته‌بندی تزیینات واقع در این اتاق‌ها ارائه شده است.

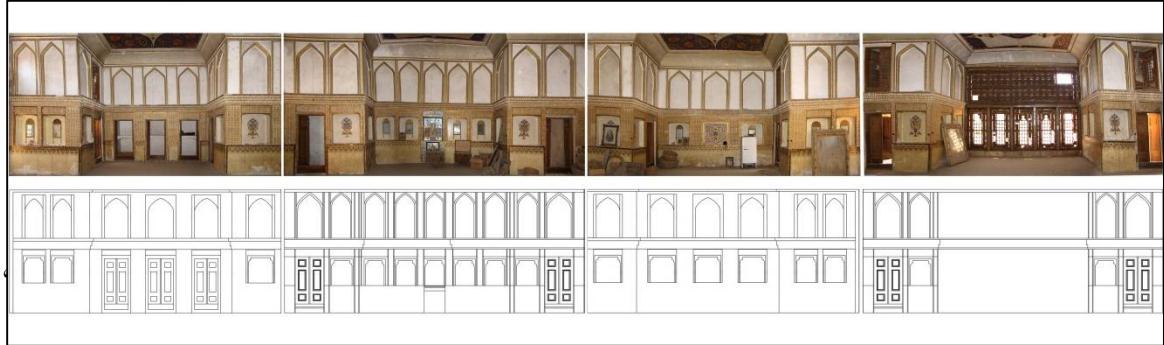

ت ۱. پلان خانه شفیع پور یزد. مأخذ: نگارندگان.

ت ۲. نمای گسترده اتاق خواب مهمان خانه شفیع پور یزد. مأخذ: نگارندگان.

(717:1374). این خانه دارای دو ورودی است، یکی در ضلع غربی و دیگری در زیر سایه کوی گلچینان و در ضلع شرقی واقع شده است (تصویر شماره ۱). با گذر از ایوان شبیدار منتهی به ورودی شرقی به دو بخش بیرونی و اندرونی دسترسی می‌توان داشت. در حیاط بیرونی «اتاق ۵ دری مهمان» قرار گرفته است (تصویر شماره ۲). بدنه و سقف این اتاق از نقاشی‌های دیواری و سایر

ت ۳. نمای گستردۀ اتاق صلیبی شکل مهمانخانه شفیع پور یزد. مأخذ: نگارندگان.

کتیبه‌های بالای تاقچه‌ها و بازشوها، نقوش گیاهی و حیوانی روی سطوح منحنی بین دیوارها و سقف، نقوش گیاهی و حیوانی زیر سقف اتاق‌ها هستند. در ادامه مضامین این نقاشی‌ها بررسی می‌شود:

نقوش گیاهی: بعد از اسلام هنر ما نقش‌های ایش را از گیاهان گرفت. عده‌ای علت آنرا در مذمومیت بت‌سازی نزد دین اسلام می‌دانند. در نتیجه هنرمندان این دوره به سمت نقوش گیاهی که تصویری از مفاهیم ذهنی‌اند، گرایش پیدا کردند (قبری، ۱۳۸۵: ۱۳۲). این دسته از نقوش شامل طرح‌های اسلامی و ختایی هستند. «به‌طور معمول در ترکیب نقوش گیاهی، اسکلت‌بندی اصلی کار را نقوش اسلامی تشکیل می‌دهد که از لحاظ بصری استوارتر، قوی‌تر و ضخیم‌ترند و گل و برگ‌های ختایی در لابلای نقش‌های اسلامی قرار می‌گیرند» (مکی‌نژاد، ۱۳۸۷: ۵۱).

«نقوش اسلامی خیلی خلاصه و تجربیدی ساخته شده‌اند. در حالی‌که در مقابل، نقوش ختایی گرایش بیشتری به طبیعت دارد» (قبری، ۱۳۸۵: ۱۳۶).

نقوش گیاهی در خانه شفیع پور به‌وفور مشاهده می‌شوند، که گاه در ترکیب با نقوش حیوانی به صورت طرح گل و مرغ در آمده‌اند (تصویر شماره ۵).

نقوش حیوانی: «نقش مایه نقش حیوانات به صورت

دسته‌بندی تزیینات معماری خانه شفیع پور تزیینات خانه شفیع پور در دسته هنرهای وابسته به طبقه اشراف، قرار می‌گیرد^۴. عمدۀ تزیینات این بنا شامل آینه‌کاری، گچبری، آرایه‌های چوبی و نقاشی است.

۱. آینه‌کاری: در این خانه آینه‌کاری به سه طریق آینه‌های تخت به صورت قاب‌های مستطیلی درون تاقچه‌ها، نقوش آینه‌کاری شده در گچبری سقف و نقوش گیاهی و حیوانی و کتیبه‌های نستعلیق در شومینه دیواری به کار رفته است.

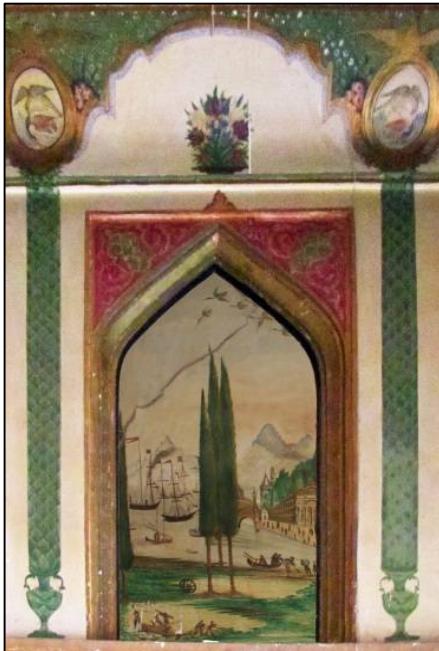
۲. گچبری: نقوش هندسی در قالب قطار مقرنس‌ها در اتاق‌های مهمان، نقوش اسلامی و حیوانی به کار رفته در جداره‌های اتاق صلیبی شکل مهمان از جمله آرایه‌های گچبری این خانه است (تصویر شماره ۴).

۳. آرایه‌های چوبی: این آرایه‌ها به صورت نقوش گره‌چینی در سطوح درها، منبت‌کاری در فواصل بین درهای ارسی، کنده‌کاری‌های کم‌عمق در قسمت پادری‌ها و مشبك چوبی در پنجره‌ها و نورگیرها دیده می‌شود.

۴. کتیبه: در این خانه نقوش کتیبه در سه مضمون پدید آمده، که عبارتند از نوشه‌های مذهبی، اشعار و نام هنرمند خالق تزیینات.

۵. نقاشی: از بین تمامی تزیینات ذکر شده تاکنون نقاشی بیشترین سطح اشغال را به‌خود اختصاص داده

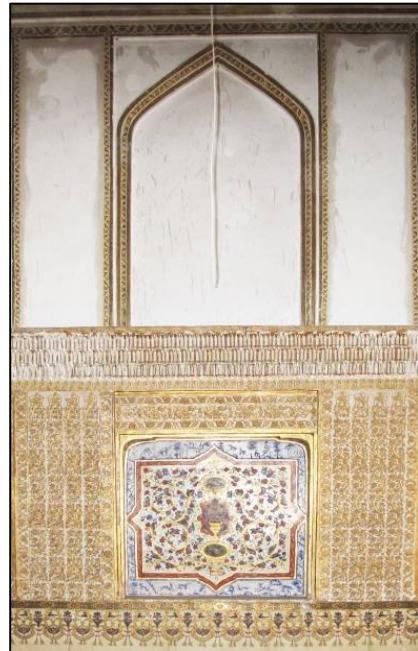
مستقل در نقش‌های گرفت و گیر^۵ دیده می‌شود و در سایر موارد بیشتر به صورت ترکیبی با نقوش گیاهی و انسانی به کار رفته است.

ت ۵. نقوش گیاهی اتاق خواب مهمان (نقوش تزینی با گلدان در طفین قاب جناغی، امتداد یافته و به صورت قوس به یکدیگر رسیده که تداعی گر طاق هستند). مأخذ: نگارندگان.

از بین مضامین ذکر شده در نقاشی، سهم عظیمی به نقوش گیاهی اختصاص دارد و در درجه بعدی اهمیت نقوش حیوانی قرار دارند. با توجه به هدف مقاله که به دنبال نقش تزیینات در کیفیت فضاهای سکونتی می‌باشد، لذا تزیینات خانه شفیع پور مورد بررسی قرار می‌گیرد. نتیجه این بررسی‌ها در تصویر شماره ۶ و جدول شماره ۱ ارائه شده است.

مستقل و مجزا و عنصری که به کل ترکیب‌بندی هنری حاکم باشد فقط در هنر ایران رخ داد«(تالبوت رایس، ۳۳: ۱۳۷۵). در این خانه نقوش حیوانی به صورت

ت ۴. نقوش گچبری اتاق صلیبی شکل مهمان (گچبری مطابق با جهت‌گیری معماری، به صورت افقی و عمودی شکل گرفته و با نظام معماری هم‌آهنگ شده است). مأخذ: نگارندگان.

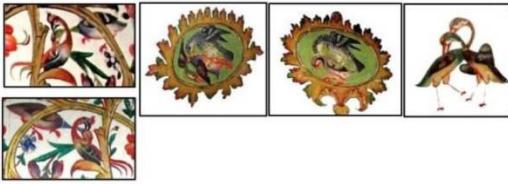
نقوش انسانی: «تصاویر انسانی از جمله نقوشی است که از دیرباز در ایران، جهت به تصویر در آوردن با محدودیت‌هایی چون شباهت‌سازی، شخصیت‌پردازی، زاویه دید و جنسیت رویرو بوده است»(مکنی نژاد، ۱۳۸۷: ۶۸). در این بنا کاربرد پیکره‌های انسانی در منظره‌هایی که زندگی روزمره را به تصویر کشیده‌اند، بارز است. از این نقوش در منظره‌سازی‌های درون تاقچه‌های اتاق خواب مهمان و در اتاق صلیبی شکل مهمان استفاده شده است.

ت ۶. سه بعدی اتاق خواب مهمان خانه شفیع پور (نشان دهنده جایگاه تزیینات در این فضا). مأخذ: نگارندگان.

جاگاه معماری	نمونه های تصویری	دسته بندی
اتاق خواب مهمان		منظمه سازی
درون قابهای ردیف بالای بالای تاقجهها و بازشوها		نقاشی
اتاق خواب و اتاق صلیبی شکل مهمان		پرده سازی
درون قاب بالای آینه ها در اتاق صلیبی شکل مهمان سطوح بین قابهای ردیف بالای اتاق خواب مهمان سطوح سقف اتاق ها		نقوش گیاهی

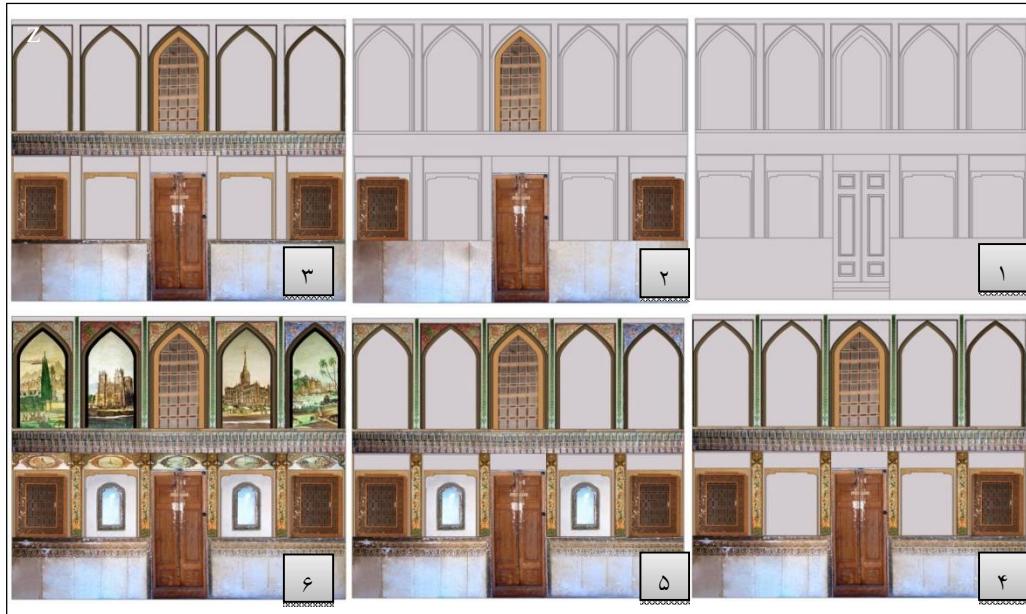
ج ۱. دسته بندی تزیینات اتاق های خانه شفیع پور بزد. مأخذ: نگارندگان.

جایگاه معماری	نمونه های تصویری	دسته بندی
<u>اتاق خواب مهمان</u> سطوح بین جداره ها و سقف		نقوش حیوانی (در اینجا نقش های گرفت و گیر)
<u>اتاق صلیبی شکل مهمان</u> درون نقوش تاقچه ها		نقاشهای
<u>اتاق خواب و اتاق صلیبی شکل مهمان</u> درون نقوش تاقچه ها فواصل بین تاقچه ها و قاب ها		نقوش گیاهی و حیوانی (گل و مرغ)
<u>اتاق خواب و اتاق صلیبی شکل مهمان</u> منظره سازی های درون تاقچه		نقوش انسانی
جایگاه معماری	نمونه های تصویری	دسته بندی
<u>اتاق خواب مهمان</u> قطار مقرنس	قطار مقرنس	نقوش اسلامی و حیوانی گچبری شده
<u>اتاق صلیبی شکل مهمان</u> قطار مقرنس		گچبری
نقوش اسلامی و حیوانی سطح جداره ها		
<u>اتاق خواب مهمان</u> آینه تخت در تاقچه ها	نقوش گیاهی و حیوانی و کتبه	نقوش به کار رفته در سقف
<u>اتاق صلیبی شکل مهمان</u> آینه تخت در تاقچه ها		آینه تخت
نقوش هندسی و احجام کروی بین تزیینات گیاهی سقف		
نقوش گیاهی و حیوانی و کتبه های نستعلیق در شومینه دیواری		آینه کاری و کتبه

ادامه ج ۱. دسته بندی تزیینات اتاق های خانه شفیع پور یزد. مأخذ: نگارنده گان.

نقش تزیینات در کیفیت دهی به فضاهای سکونتی هدف این بخش از پژوهش ارزیابی نقش تزیینات در کیفیت فضاهای سکونتی می‌باشد. برای دستیابی به این هدف لازم است روش مناسبی جهت مطالعه اتخاذ گردد. این هدف در قالب مطالعات میدانی که شامل کسب نظرات و دیدگاه‌های مخاطبان معماری^۶ می‌باشد، طی پرسشنامه‌هایی بررسی شده است. با توجه به محدودیت‌های موجود در این تحقیق با حذف تزیینات از فضا به ارزیابی کیفیت فضای بدون تزیین پرداخته شده است.

بدین منظور در اولین منزل جداره اتاق خواب مهمان خانه شفیع پور در نظر گرفته شده و به شش مرحله از حضور تزیینات در فضا تقسیم گردید. این شش مرحله براساس میزان حضور تزیینات موجود در فضا تغییر کرد، که هر کدام از این مراحل براساس سلسله مراتب تکامل فضا با تزیینات می‌باشد. بدین ترتیب که در

ت. 7. مراحل ۶ گانه اضافه شدن تزیینات به جداره اتاق خواب مهمان خانه شفیع پور یزد. مأخذ: نگارندگان.

مقاله تنها تعدادی از این متغیرها در نظر گرفته شد تا در حوصله مخاطب بگنجد. برخی از متغیرهای کیفی مورد ارزیابی از کتاب مبادی سواد بصری برداشت شده‌اند، با توجه به اینکه هنوز چندان کار سیستماتیک در تجزیه و تحلیل بصری وجود ندارد و «داندیس» در این کتاب متغیرها را به صورت دو به دو متصاد مورد بررسی قرار داده، مشابه این روش در این مقاله برای ارزیابی متغیرهای کیفی به کار رفته است، بدین ترتیب که ۲۲ متغیر کیفی که دو به دو متصاد با یکدیگرند در نظر گرفته شد. در انتخاب این متغیرها سعی شد تا از واژگان شفاف و روشن استفاده شود تا مخاطبین در درک آن دچار مشکل نشوند.⁷ برای برقراری رابطه بیشتر با مخاطب از روش طیفی در تهیه این پرسشنامه استفاده شده است، که به غیر از چند آیتم بقیه متغیرها خوب و یا بد نیستند، بلکه در محدوده یک طیف قرار می‌گیرند تا در ذهن مخاطب جهت‌گیری نسبت به جواب ایجاد نکند. (جدول شماره ۲).

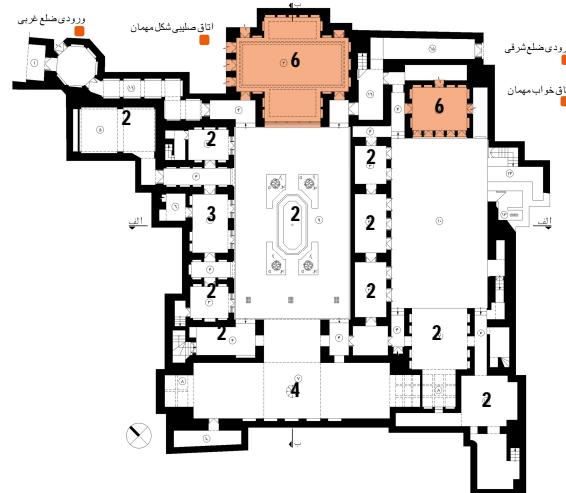
-۵ -۴ -۳ -۲ -۱ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵

بن‌نظم	نظم
سدگی	پیمیدگی
یکنواختی	تنوع
وحدت	پراکندگی
سکون	بی‌قداری
زشتی	ایجابی
کمال	نقص
هزی	مهندنس
واقعیت	تفیل
بذگی	کوچکی
منزلت	عدم منزلت

ج ۲. متغیرهای کیفی مورد ارزیابی در پرسشنامه. مأخذ: نگارندگان.

در این مرحله به مخاطبین توضیح داده شد تا در جدولی مشابه جدول شماره ۲ بنا به شدت هر آیتم یکی از خانه‌ها را برای هر کدام از مراحل ۶ گانه اضافه شدن تزیینات علامت بزنند. برای مثال چنانچه نظم شدیدی

چه بسا بسیاری از فضاهای دیگر این خانه هم اکنون دارای همین سطوح از تزیینات می‌باشند (تصویر شماره ۸). براساس تصویر شماره ۷ این مراحل عبارتند از: مرحله اول که شامل هندسه مطلق معماری است و در واقع فضای بدون تزیین و تصویر پایه می‌باشد؛ مرحله دوم از اضافه نمودن عناصر فضاسازی به تصور پایه بدست آمده است؛ مرحله سوم با افزایش تزیینات و اضافه‌شدن قطار مقرنس‌ها، ازاره‌ها و قاب تاقچه‌ها به مرحله قبلی بوجود آمده است؛ در مرحله چهارم عناصر عمودی و تزیینات گیاهی به مرحله سوم اضافه شده است؛ مرحله پنجم با پرشدن فضاهای منفی و اضافه شدن لچکی‌ها و قاب آینه‌ها به وجود آمده است؛ در مرحله ششم درون قاب‌ها و بالای تاقچه‌ها و گشودگی‌ها پرشده و نشان‌دهنده فضایی اکنده از تزیینات است.

ت ۸. طبقه‌بندی سطوح تزیینات فضاهای مختلف در خانه شفیع پور یزد. اعداد درج شده در فضاهای مطابق با مراحل ۶ گانه در تصویر شماره ۷ شماره گذاری شده‌اند. مأخذ: نگارندگان.

در منزل دوم کیفیت فضا به پارامترهای مختلفی تجزیه شده و هر پارامتر مستقلًاً مورد ارزیابی قرار گرفت. ادرارک فضای شامل جمیع پارامترهای کیفی می‌باشد، ولی در این

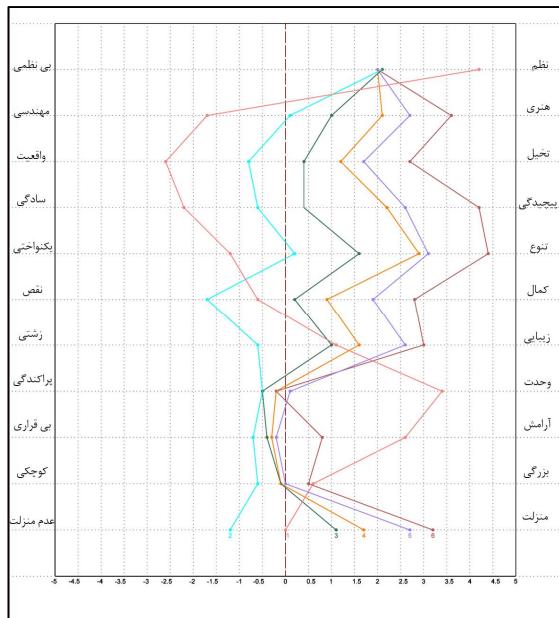
حاکم است، نزدیکترین خانه نزدیک به نظم علامت زده شود و هرچه از شدت نظم کاسته می‌شود، خانه‌های نزدیکتر به سمت بی‌نظمی علامت‌گذاری شوند. لازم به ذکر است که پرسشنامه بعد از جمع‌آوری نظرات پاسخ‌دهندگان مطابق جدول شماره ۲ از شماره ۱ تا ۵ شماره‌گذاری شد.

در ادامه جهت ارزیابی، نظرات پاسخ‌دهندگان در جامعه آماری مذکور جمع‌آوری و مورد بررسی قرار گرفت. در هریک از مراحل ششگانه از حذف و اضافه شدن تزیینات، میانگین عدد انتخابی پاسخ‌دهندگان برای هر آیتم به طور جداگانه گرفته شد. مجموع نظرات فوق در قالب نمودار ارائه شده است (نمودار شماره ۱).

تزیینات عامل ارتقای صفات کیفی فضا

ارتقای صفات کیفی یعنی اینکه تزیینات در مراحل مختلف باعث افزایش یک صفت از صفات کیفی فضا می‌شود. این ارتقاء به دو عامل متکی است: کیفیت تزیینات و کیفیت معماری در مطالعات میدانی صورت گرفته با ثابت نگهداشت بستر معماری، نقش تزیینات در این ارتقاء سنجیده شد و فرض نقش تزیینات در ارتقای کیفیت فضا در تعدادی از صفات تأیید گردید، هرچند در بسیاری دیگر تأیید نشد. صفاتی که تزیینات در ارتقای آن‌ها موثر واقع شد عبارتند از: هنری بودن، تخیل، پیچیدگی و تنوع.

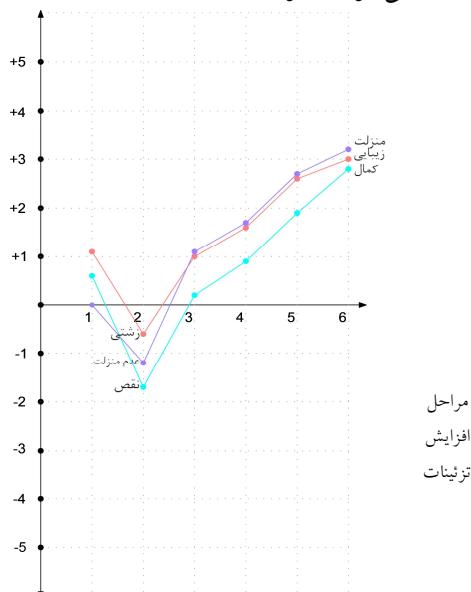
اگر هنری بودن را یک کیفیت مناسب بدانیم در مقابل مهندسی، هر مرحله از افزایش تزیینات در بالا بردن این کیفیت نقش زیادی داشته است. ظهور تزیینات این کیفیت را از سمت مهندسی به هنری بودن ارتقاء می‌بخشد و نشان‌دهنده تأثیر زیاد تزیینات بر این صفت کیفی است. همین‌طور در مورد تخیل در مقابل واقعیت، تنوع در مقابل یکنواختی و پیچیدگی در مقابل سادگی؛ مشاهده می‌شود که این کیفیت‌ها نیز در هر مرحله نسبت به قبل رو به افزایش است (نمودار شماره ۲).

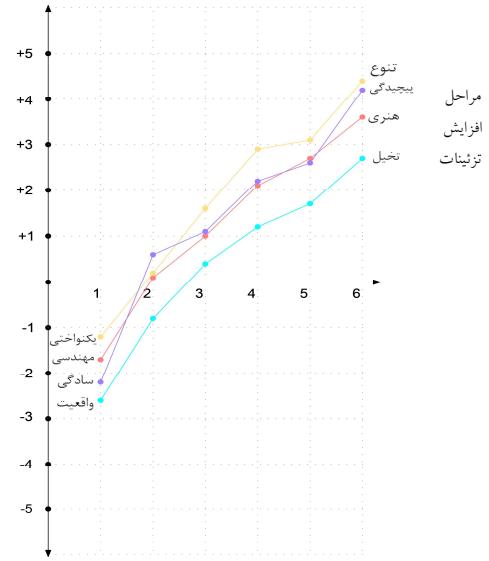
ن ۱-۶ به ترتیب مراحل مختلف افزایش تزیینات. مأخذ: نگارندگان.

در این نمودار علاوه بر اینکه در هر مرحله میزان پارامتر کیفی فضا مشخص شده، برای هر پارامتر کنار هم قرار گرفتن نقاط و پیوستگی حاصل از آن نشان‌دهنده آهنگ رشد و تغییر در کیفیت فضا براساس میزان

زیبایی و کمال دو ویژگی کیفی از فضا هستند که در این دسته می‌گنجند و قریباً مشابه با یکدیگر تغییر می‌کنند. فضای بدون تزیین از نظر مخاطبین تاحدی از زیبایی و کمال برخوردار است، با ظهور تزیینات این کیفیت‌ها به سمت زشتی و نقص افول نموده و پس از این مرحله و با افزایش تزیینات کیفیت فضا به سمت زیبایی و کمال ارتقاء پیدا می‌کند. از دیگر جنبه‌های کیفی فضا بحث منزلت است. از نظر مخاطبین فضای بدون تزیینات هیچگونه منزلت نداشته باشد. از دیدگاه انسان این اتفاق را بیان نمی‌کند و تنها با ظهور تزیینات است که این کیفیت در فضای وجود می‌آید. جالب توجه است که از نظر ایشان در مرحله اول ظهور تزیینات از منزلت فضای کاسته می‌شود و تغییر موضع پیدا کرده و به سمت عدم منزلت رفته ولی پس از افزایش تزیینات بار دیگر تغییر جهت پیدا کرده و باعث افزایش منزلت فضای شود. (نمودار شماره ۳).

ن ۳ (برگرفته از ن ۱) در محور افقی اعداد ۱-۶ به ترتیب مراحل مختلف افزایش تزیینات هستند. محور عمودی نشاندهنده درجه ارتقای صفات کیفی فضا بین صفات متضاد که عبارت از: "زیبایی، کمال، منزلت" و "زشتی، نقص، عدم منزلت" هستند، تعریف شده، که در اینجا بین +5 و -5 مفروض شده‌اند. مأخذ: نگارندگان.

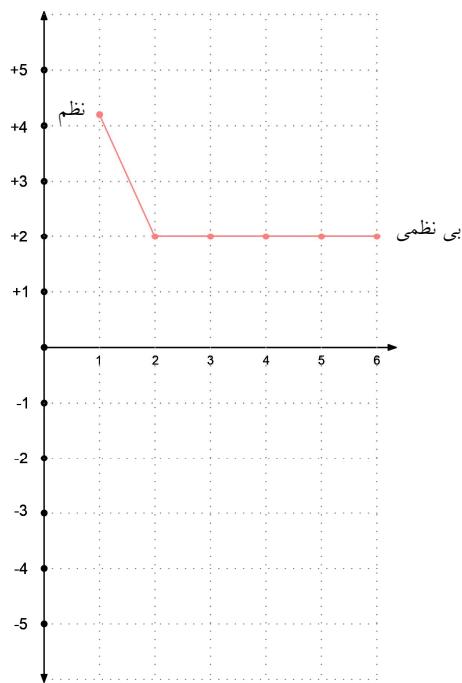
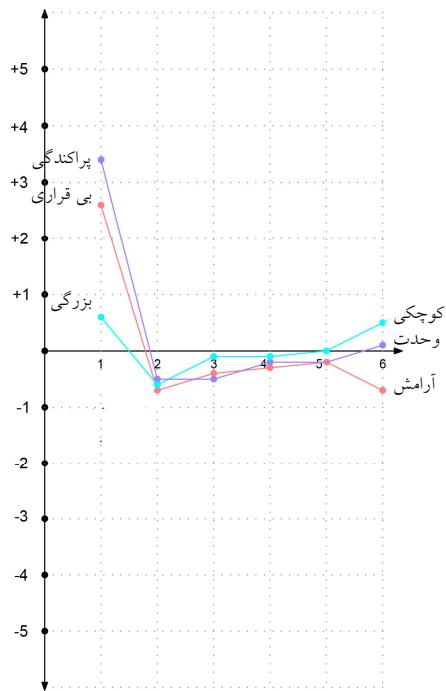

ن ۲ (برگرفته از ن ۱) در محور افقی اعداد ۱-۶ به ترتیب مراحل مختلف افزایش تزیینات هستند. محور عمودی نشاندهنده درجه ارتقای صفات کیفی فضا بین صفات متضاد که عبارت از: "هنری بودن، تخیل، تنواع، پیچیدگی" و "مهندسی واقعیت، یکنواختی، سادگی" هستند، تعریف شده، که در اینجا بین +5 و -5 مفروض شده‌اند. مأخذ: نگارندگان.

لازم به ذکر است که صفات هنری بودن، تخیل، پیچیدگی و تنوع از نظر میزان کمی در هر مرحله با دیگری تقاضا دارد که میزان کمی این صفات در نمودار ترسیم شده در نمودار شماره ۱ قابل پیگیری است و در نمودار شماره ۲ آنگ رشد این تغییرات در صفات مذکور نشان داده شده است که از نظر کیفی تأثیر مشابهی داشته‌اند و به عبارتی از یک مدل تغییرات پیروی کرده‌اند.

تزیینات عامل تعدیل کننده و ارتقای صفات کیفی فضا طبق نظرات مخاطبین (نمودار شماره ۱) در برخی موارد تزیینات هنگام ظهور در کالبد اولیه معماری، بعضی از صفات کیفی فضا را افت می‌دهد و یا به عبارتی تعدیل می‌کند و در مراحل بعدی و با افزایش تزیینات بار دیگر این صفات کیفی ارتقاء می‌یابند.

تزيينات عامل تعديل کننده صفات كيفي فضا نوعی ديگر از تأثيرگذاري تزيينات در كيفيت فضا، نقش تعديل کننده صفات كيفي فضا توسيط تزيينات می باشد. با توجه به اينكه فضاهای معماري در برخی صفات دارای كيفيتني بالا و برخی پایین می باشد، تزيينات باعث تعديل اين صفات می گردد. متعادل بدین معنی که گاهی با حضور تزيينات در صفات افت ايجاد شده و باعث شده تا صفت كيفي هماهنگ با بقيه صفات كيفي فضا عمل نماید. به عقиде مخاطبين برخی از صفات كيفي فضا با ظهور تزيينات کاهش يافته و در مراحل بعد و با افزایش ميزان تزيينات تغيير چندانی در آنها اتفاق نمی افتد. صفاتی که توسيط تزيينات متعادل می شوند عبارتند از: نظم، وحدت، آرامش و بزرگی.

ن 4.4 (برگرفته از ن 1) در محور افقی اعداد 1-6 به ترتیب مراحل مختلف افزایش تزيينات هستند. محور عمودی نشان‌دهنده درجه ارتقای صفات كيفي فضا بين صفات متضاد که در نمودار سمت چپ عبارت است از: "کوچکی، وحدت، آرامش" و "بزرگی، پراکندگی، بی قراری" هستند، و در نمودار سمت راست عبارت از: نظم و بی نظمی هستند، تعریف شده، که در اینجا بین 5+ و 5- مفروض شده‌اند. مأخذ: نگارندگان.

در این نوشتار سعی شد تا به این پرسش که تزیینات چه نقشی در کیفیت‌بخشی به فضای سکونتی ایفا می‌نماید، پاسخ داده شود. در این راستا با بررسی جایگاه تزیینات در معماری دیروز و امروز، می‌توان به تغییر نقش تزیینات در گذر زمان از هنر کاربردی و مجموعه هنرهای تلفیقی با یکدیگر به هنر تجربی پی برد. در مقایسه جایگاه تزیینات در معماری گذشته با معماری امروز به این مسئله باید توجه کرد که امروزه دو اتفاق نقش عمده‌ای در کمرنگ شدن رابطه تزیینات و معماری ایفا کرده‌اند. یا تزیینات کلاً حذف شدن و بناهای معماری فاقد هرگونه تزیین گشته‌اند و همین موضوع کیفیت معماری را دستخوش تغییر کرده است و یا اینکه تزیینات از بدن معماری جدا شده‌اند و به صورت مجزا و مستقل مطرح شده‌اند.

در ادامه مقاله با ارائه دسته‌بندی کلی از شکل و شیوه حضور تزیینات در خانه شفیع‌پور یزد، رابطه تزیینات و بستر معماری تبیین گردید (تصویر شماره 6 و نمودار شماره 1) و مشاهده شد که وجود بستر مناسب معماری برای شکل‌گیری تزیینات اهمیت بسیار زیادی داشته است. نکته‌ای که شاید امروزه نادیده انگاشته می‌شود، که می‌توان در معماری امروز از آن استفاده نمود.

این‌گونه به نظر می‌رسد که در نزد مخاطبین، تزیینات در صفات کیفی فضا تأثیرات متفاوتی را بر جای می‌گذارد. نتایج بدست آمده از مطالعات نشان داد که تزیینات در کیفیت‌دهی به فضای سکونتی دارای حداقل سه نقش تقریباً متفاوت می‌باشد:

تزیینات عامل ارتقای صفات کیفی فضا: یعنی با ظهور تزیینات بسیاری از صفات کیفی فضا مانند هنری بودن، تخیل، پیچیدگی و تنوع ارتقاء می‌یابند.

تزیینات عامل تعدیل‌کننده و ارتقای صفات کیفی فضا؛ تزیینات در مرحله اول نقش تعدیل‌کننده صفات کیفی فضا را بر عهده دارد و در مرحله دوم باعث ارتقای صفات کیفی فضا می‌شود. صفاتی که در این دسته می‌گنجند عبارتند از: منزلت، زیبایی و کمال.

تزیینات عامل تعدیل‌کننده صفات کیفی فضا: بدین معنی که تزیینات در واقع متعادل‌کننده صفات کیفی فضاست و با افزایش تزیینات حد مطلوب و مشخص این صفات تغییر نمی‌کند. صفاتی که توسط تزیینات متعادل می‌شوند عبارتند از: نظم، وحدت، آرامش و بزرگی. با توجه به آنچه در این مقاله ارائه شد، می‌توان به

اهمیت تزیینات در کیفیت فضای سکونتی پی برد. نتایج بدست آمده نشان داد که مهمترین نقش تزیینات بالا بردن صفات کیفی فضا می‌باشد. طراحان باید در معماری امروز به سه نقش تزیینات آگاه باشند و برای طراحی‌های مختلف از جمله طراحی داخلی از این مقوله استفاده کنند. امید است طراحان و هنرمندان با شناختن این صفات کیفی و با به‌کاربردن صحیح تزیینات از نظر میزان، شکل و جایگاه تزیین در خلق فضاهای با کیفیت بالاتر کوشانند.

پی‌نوشت

1. سلسه قاجار از سال 1208 ه.ق تا 1343 ه.ق در ایران حکومت کرد (اسکارچیا، 1384: 35).
2. «نقاشی دیواری توان با گچبری رنگی از عصر اشکانیان در ایران متداول شد.» (پاکباز، 1383: 8)
3. یکی از خانه‌های دوره قاجار بزد.
4. در بزد عمده تزیینات بناها عبارتند از هنر وابسته به: ۱. دربار ۲. طبقه اشراف، شاهزادگان و ثروتمندان ۳. عame مردم و قشر زحمتکش که بیشتر در قهوه‌خانه‌ها متجلی می‌شده است (شریفی مهرجردی، 1388: 8).
5. «اصطلاحی در نگارگری ایرانی برای بازنمایی خیال‌پردازانه صحنه درگیری حیوانات، غالباً در تشعیراندازی مورد استفاده دارد. روح الله میرک را ابداع‌کننده این روش می‌دانند» (پاکباز، 1389: 448).

6. به عنوان نمونه مقدماتی، پرسشنامه اولیه ابتداء در میان 10 نفر از دانشجویان معماری دانشکده هنر و معماری دانشگاه یزد، توزیع شد و نتایج حاصل از آن بررسی شده و جهت رفع ابهامات تغییراتی در آیتمها انجام شد. سپس پرسشنامه اصلاح شده در اختیار 30 نفر از دانشجویان معماری مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد همین دانشکده قرار گرفت. به علاوه تعدادی از این پرسشنامه‌ها در اختیار مخاطبین عام معماری هم قرار گرفت. نگارنده همواره در کنار پرسش شوندگان حضور داشته و سعی در رفع ابهامات احتمالی آن‌ها داشته است.

7. جا دارد در اینجا توضیح مختصری از متغیرهای بررسی شده در این مقاله ارائه شود:

«نظم» توجه به وحدت عناصر و گسترش نوعی ترتیب، قانون یا شیوه‌ای است که تمام عناصر از آن تعیین کنند» و «بی نظمی» قطب مخالف آن» است. (دوندیس، 1388: 161). به عبارتی پدیده منظم، مجموعه‌ای است که اجزای آن به نحوی در کنار هم و در ارتباط با یکدیگر قرار گرفته باشند که در مجموع هدف مشخصی را تعییب نماید یا این که نظم، گرد آمدن اجزای متفاوت با کیفیت و کمیت ویژه‌ای دریک مجموعه است، به طوری که همکاری و هماهنگی آن‌ها، هدف معینی را تأمین کند. به گفته آیت الله جعفر سبحانی تبریزی «نظم عبارت است از نوعی پیوند و همکاری بین اجزای یک مجموعه در راستای تحقق هدفی معین، به گونه‌ای که هر جزوی از اجزاء مکمل دیگری بوده و فقدان هر جزو موجب می‌شود که مجموعه اثر مطلوب و هدف مورد نظر را فاقد باشد» (سبحانی تبریزی، 1375: 73).

«садگی» به معنی «صراحت و روشنی عناصر، فرم و عدم استفاده از فرم‌های ثانویه و پیچیده» و «پیچیدگی» در نقطه مقابل سادگی و شامل ریزه‌کاری‌های بصری و استفاده از عناصر متعددی است که تأثیرات مختلفی در نتیجه نهایی دارند و روند تشکیل معنا و تفسیر آن را مشکل می‌سازند.» (دوندیس، 1388: 162).

«وحدت» «تعادل کاملی از عناصر مختلف در یک تمامیت یکپارچه است. چفت و بست واحدهای مختلف باید به خوبی انجام شود به طوری که همه آن‌ها به صورت یک موضوع واحد به نظر رسد. «برآکندگی» «شکستن عناصر یا واحدهای طرح در قطعات مجاز است که با وجود ارتباطشان با یکدیگر هر کدام کاراکتر مستقلی دارند.» (دوندیس، 1388: 163).

«تنوع» به معنی گوناگونی، گونه‌گونی یا نوع به نوع بوده است که با مفهوم اختلاف داشتن متفاوت است بلکه تنوع به مفهوم دارای انواع بودن از یک جنس است که شامل مجموعه‌ای از گونه‌های مختلف اشکال یا فضاها که با هم قابلی دارند و می‌توان آن‌ها را در یک اجتماع یا خانواده تعریف نمود. «یکنواختی» در معنی مخالف آن. به

معنی تکرار و یکدستی و فاقد گونه است.
 «بی قراری» با استفاده از بازنمایی یا نوعی اشاره تداعی کننده حرکت. حالت زنده و فعل این تکنیک بصری زمانی که به استفاده از تکنیک سکون می‌رود کاملاً بی حرکت و استیا می‌شود. «سکون» با موازنه مطلق حالت ارام و آسوده را نمایش می‌دهد. (دوندیس، 1388: 167). «زیبایی» «اگرچه همگان با خاصیت «زیبا» آشنای هستند، مفهوم «زیبایی» تعریف ناپذیر به نظر می‌رسد. گروهی از زیبایی‌شناسان تمایل به نفسی وجود زیبایی دارند؛ گروه دیگر آن را ذاتی اشیای مورد تجربه زیبایی شناسی می‌دانند؛ برخی نیز به پیروی از افلاطون برآند که زیبایی دارای وجودی متعالی است و کانت حتی زیبایی را تناقضی منطقی می‌انگارد که با این حال باید آن را پذیرفت». (پاکباز، 1389: 287) و «لرشتی» آنچه که فاقد زیبایی است، «تفصیل» به معنی کمی و کمبود و «کمال» در معنی مخالف آن. واژه کمال اولین بار در آثار ارسطو بکار رفته و حکماء اسلامی هم به تبع ارسطو این واژه را در فلسفه بکار برده‌اند، وی واژه کمال را در بحث از طبیعت حرکت بکار برده است. ارسطو حالات نفس را فضیلت و رذیلت می‌داند که استحاله در آن‌ها راه ندارد و معتقد است فضیلت، نوعی کمال است زیرا وقتی که شیئی فضیلت خاص خود را کسب می‌کند ما آن را کامل می‌نامیم. چه تنها در این حالت است که شیء حالت طبیعی خود را داراست. مثلاً دایره کامل بهترین دایره ممکن است و رذیلت فقدان این حالت است. ارسطو فضیلت را کمال طبیعت یک شیء می‌داند و رذیلت را دوری از این کمال (لطفى تبریزی، 1390: 306-308).

«هنری» در ارتباط با برانگیختن احساس مخاطب است «مهندسی» تبعیت از قانون صرف‌جویی و با هدایت محاسبات به وحدت با قوانین جهان هستی می‌رسد. (گروتر، 1386: 104).

«تخیل» اصطلاحی برای توصیف توانایی ذهن در انگاره آفرینی و یا توانایی ذهن در کامل سازی دریافت‌های ناقص از چیزها و «واقعیت» قطب مخالف آن است (پاکباز، 1389: 158 و 159).

«منزلت» به معنی قدر، اعتبار و ارزش در لغت نامه دهخدا آمده است. مفهوم منزلت در قالب جایگاه و پایگاه اجتماعی برای اولین بار توسط ماکس ویر، جامعه شناس آلمانی بکار گرفته شد. «او معتقد بود که اهمیت منزلت اجتماعی، برای دوام و ثبات قشریندی‌های اجتماعی، کمتر از اهمیت قدرت و ثروت نیست.» (عستانلو، 1384: 330).

به عبارتی «جامعه شناسان این مفهوم را برای توصیف جایگاهی که افراد جامعه اشغال کرده‌اند و یا برای نقشی که آن‌ها در درام اجتماعی ایفا می‌کنند بکار می‌برند. کارکرد جایگاه اجتماعی مانند نشانی افراد است. این نشانی به ما می‌گوید که فرد در کجای جامعه قرار دارد.» (عستانلو، 1384: 149). «عدم منزلت» نداشتن قدر و منزلت می‌باشد.

فهرست منابع

- گروتر، یورگ کورت. (1386)، زیبایی‌شناسی در معماری، مترجم جهانشاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ایران: تهران.
- مکی نژاد، مهدی. (1387)، تاریخ هنر ایران در دوره اسلامی: تزیینات معماری، انتشارات سمت، ایران: تهران.
- ویلم فلور، پیتر چلکووسکی، مریم اختیار. (1381)، نقاشی و نقاشان دوره قاجار، مترجم: دکتر یعقوب آژند، انتشارات ایل شاهسون بغدادی، ایران: تهران.
- ارسسطو. (1390)، سمع طبیعی (فیزیک)، مترجم: محمد حسن لطفی تبریزی، نشر طرح نو، ایران: تهران.
- اسکار چیا، جیان روپرت. (1384)، هنر صفوی، زند، قاجار، مترجم: یعقوب آژند، انتشارات مولی، ایران: تهران.
- افشار، ایرج (1374)، یادگارهای یزد، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ایران: تهران.
- پاکباز، رویین. (1389)، دایرهالمعارف هنر (نقاشی، پیکره‌سازی و هنر گرافیک)، فرهنگ معاصر، ایران: تهران.
- پاکباز، رویین. (1383)، نقاشی ایران از دیرباز تا امروز، انتشارات زرین و سیمین، ایران: تهران.
- پوپ، آرتور. (1384)، معماری ایران، مترجم: غلامحسین صدری افشار، نشر اختران، ایران: تهران.
- تالبوت رایس، دیوید. (1375)، هنر اسلامی، مترجم: ماه ملک بهار، انتشارات علمی و فرهنگی، ایران: تهران.
- حاجی قاسمی، کامبیز. (1386)، گنجانه‌خانه‌های یزد، دانشگاه شهید بهشتی، ایران: تهران.
- دوندیس، دونیس ا. (1388). مبادی سواد بصری، مترجم: سعید آقایی، گنج هنر، ایران: تهران.
- رید، هربرت. (1386)، معنی هنر، مترجم: نجف دریابندری، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ایران: تهران.
- سبحانی تبریزی، جعفر. (1375)، مدخل مسائل جدید در علم کلام، موسسه الامام الصادق(ع).
- سرتیپی‌پور، محسن. (1386)، بررسی تحلیلی مسکن روستایی در ایران، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- شریفی مهرجردی، علی‌اکبر. (1388)، مرمت تزیینات داخلی، «نقاشیها و گچبری‌های خانه لاری‌ها»، دانشگاه یزد، ایران: یزد.
- عضدانلو، حمید. (1384)، آشنایی با مفاهیم اساسی جامعه‌شناسی، نشر نی، ایران: تهران.
- قلمسیاه، اکبر. (1373)، یزد در سفرنامه‌ها، مؤسسه انتشارات یزد، ایران: یزد.
- قبری، امید. (1385)، غریزه گرافیکی، آخرین گفتگو با مرتضی ممیز، نشر آنا، ایران: تهران.
- کالینز، پیتر. (1375)، دگرگونی آرمان‌ها در معماری مدرن، مترجم: حسین حسن‌پور، انتشارات قطره، ایران: تهران.